

Ἐνῶ ὁ Ζαρατούστρας περίμενε, χωρὶς νὰ σκέπτεται ἀπολύτως τίποτε, ὁ ἥλιος ἔφτασε στὸ σημεῖο ἐκεῖνο τοῦ οὐρανοῦ ποὺ κάνει τὴν ἡμέρα νὰ γίνεται μεσημέρι. Καὶ τότε — τὸ μεσημέρι εἶναι πάντοτε, ὅπως καὶ τὰ μεσάνυχτα, ἀποκαλυπτικὸ — σημειώθηκε κάτι περίεργο. Ὁ Ζαρατούστρας εἶχε μείνει κάμποση ὠρα ἀκίνητος· οὔτε, ὅμως, ἄλλος κανένας δὲν εἶχε κινηθεῖ πρὸς τὴν κατεύθυνση ὅπου στεκόταν ἀκίνητος ὁ Ζαρατούστρας. Ὡστόσο κάποιος βρέθηκε ξαφνικὰ κοντά του.

Ποιὸς εἴσ’ ἐσύ; Καὶ ἀπὸ ποῦ ἤρθες; Δὲν εἶδα νὰ μὲ πλησιάζει κανένας. Πῶς ἤρθες χωρὶς κᾶν νὰ μὲ πλησιάσεις; Πῶς εἴσαι πλάι μου χωρὶς κᾶν νὰ ρθεῖς;

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Ζαρατούστρα εἰπώθηκαν μὲ τρόπο ἥρεμο καὶ σχεδὸν ἀδιάφορο. Ὁ Ζαρατούστρας ἀπόρησε χωρὶς νὰ ξαφνιαστεῖ.

Καὶ ὁ Ζαρατούστρας διατύπωσε πάλι, μὲ ἥρεμο καὶ σχεδὸν ἀδιάφορο τρόπο, τὴν ἐρώτησή του: Πέις μου, ποιός είσαι;

Εἶμαι ὁ πιὸ μικρός σου ἵσκιος, Ζαρατούστρα, τοῦ ἀπάντησε ὁ ἀπροσδόκητος διαβάτης· δὲ μὲ ἀναγνωρίζεις;

Τί νόημα ἔχει ν’ ἀναγνωρίσω ἐσένα, ὅταν δὲν ἀναγνωρίζω πιὰ οὔτε κᾶν τὸν ἑαυτό μου; Θυμᾶμαι, βέβαια, ὅτι σὲ πῆρα χτὲς κοντά μου, κ’ ἥσουν κ’ ἐσύ — μαζὶ μὲ τοὺς δυὸ βασιλιάδες καὶ τὸ γάιδαρό τους, μαζὶ μὲ τὸν Πάπα καὶ τὸν πιὸ ἄσχημο ἀνθρώπο τοῦ κόσμου, μαζὶ μὲ τὸν εὔσυνείδητο ἐργάτη τοῦ πνεύματος καὶ τὸ σαλτιμπάγκο μάγο, μαζὶ μὲ τὸν ἐθελοντὴ ζητιάνο καὶ τὸ μάντη — ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀνώτερους ἐκείνους ἀνθρώπους ποὺ προσκάλεσα στὴν κορυφὴ καὶ στὴ σπηλιά μου. Ναί, τὸ θυμᾶμαι τώρα αὐτό· τὸ θυμᾶμαι χωρὶς νὰ σὲ ἀναγνωρίζω· ἀφοῦ, ὅμως, βρέθηκες κοντά μου, πρέπει νὰ σὲ γνωρίσω καὶ σένα. Λέσ εἴσαι ὁ πιὸ μικρός μου ἵσκιος. "Εχω, τάχα, πολλοὺς ἵσκιους;

Ἐπίτρεψέ μου νὰ σοῦ πῶ (ἥταν ἡ ἀπάντηση τοῦ ἵσκιου) ὅτι δὲν ξέρεις τί σοῦ γίνεται! Οἱ ἵσκιοι σου εἶναι ἀπειροί· κανένας δὲ μπορεῖ νὰ τοὺς μετρήσει. Αὐτὴ τὴ στιγμὴ ποὺ σοῦ μιλῶ εἶμαι ἄλλος· καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ θάμαι πάλι ἄλλος· καὶ εἶμαι ἣ πειρα ἄλλος.

Καὶ πῶς μπορεῖ οἱ ἵσκιοι μου νάναι ἀπειροί, ὅταν ἐγὼ εἶμαι πεπερασμένος; — ρώτησε μὲ ἀπορία ὁ Ζαρατούστρας.

Αὐτὸς εἶναι, φίλε μου, τὸ μέγα μυστήριο, τοῦ ἀπαντάει ὁ

ἴσκιος· ἔσù είσαι πεπερασμένος καὶ φθαρτός, ἐνῶ οἱ ἴσκιοι σου είναι
ἄπειροι καὶ ἀφθαρτοί. Οἱ ἴσκιαι σου ἔχουν τὴν ἕδια ποιότητα,
εἴτε είσαι νέος εἴτε είσαι γέρος· ὁ χρόνος καὶ ἡ ἡλικία δὲν ἐπηρεά-
ζουν διόλου τοὺς ἴσκιους τοῦ ἀνθρώπου· ἡ ούσια τους είναι
ἀφθαρτη, δὲν ὑπόκειται σὲ καμμιὰν ἀλλοίωση· δὲ γερνάει ποτέ
της, δὲ βαραίνει· ἡ ούσια τῶν ἴσκιων είν’ ἐλαφρότατη, ἐλαφρότε-
ρη ἀπὸ τὸν ἄερα· οἱ ἴσκιοι είναι ἡ μεγάλη ἀπόδειξη ὅχι μόνο γιὰ
τὴν ἀφθαρσία τῆς ὕλης, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ αἰώνια ἀναλλοίωτο τῆς
ὕλης· οἱ ἴσκιοι είναι ἡ ὕλη ὡς πνεῦμα· καὶ, ὅπως σοῦ εἶπα, ὡς
πνεῦμα ἄπειρο. Δὲ δοκιμάζεις νὰ μετρήσεις πόσοι ἴσκιοι ἀντι-
στοιχοῦν σὲ σένα, σὲ σένα τὸν πεπερασμένο; Ἡ ἄμμος τῆς ἐρή-
μου, ὡς ἀθροισμα τῶν κόκκων ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν, δὲν είναι
τίποτε μπροστά στὸ ἀθροισμα τῶν ἴσκιων σου!

“Αν ἔχεις δίκιο — παρατήρησε ὁ Ζαρατούστρας —, τότε οἱ
ἴσκιοι μου, σὰν ἄπειροι ποὺ είναι, πρέπει νὰναι ἀληθινώτεροι
ἀπὸ μένα τὸν πεπερασμένο, πρέπει νὰναι αἰώνιοι. Τὸ ἄπειρο
είναι ἀληθινώτερο ἀπὸ τὸ πεπερασμένο· ἂρα ὁ ἴσκιος είναι ἀλη-
θινώτερος ἀπὸ τὸ σῶμα· καὶ ἐνῶ τὸ σῶμα είναι φθαρτὸ καὶ πα-
ροδικό, ὁ ἴσκιος πρέπει νὰναι ἀφθαρτος καὶ αἰώνιος. Θὰ μποροῦσα,
τάχα, ν’ ἀνταλλάξω τὸ σῶμα μου μὲ τὸν ἴσκιο μου;

Δὲ δέχομαι τὴν τέτοια συναλλαγή, τοῦ ἀπαντάει ἀπότομα
ὁ ἴσκιος. ’Εγὼ εῖμ’ εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου· γιατί,
τάχα, νὰ δεχθῶ νὰ γίνω ἐγὼ ἐ σ ύ; Μὴν περιμένεις νὰ σοῦ κάνω
τὴ χάρη αὐτή. Καμμιὰ χάρη μὴν περιμένεις στὴ ζωή σου ἀπὸ
μένα. Τὸ μόνο ποὺ δέχομαι είναι τοῦτο: νὰ μὴ σὲ σκεπάσω ποτὲ
μου ὅσῳ ζεῖς· ὁ ἴσκιος σου δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ σὲ σκεπάσει!
Δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ σὲ σκεπάσω· δὲ θέλω νὰ σὲ προστατεύσω
ἀπὸ τὸ λιοπύρι! Θέλω νὰ μένεις ἐκτεθειμένος τὸν Ἰούλιο στὶς πιὸ
πυκνὲς καὶ πιὸ καφτὲς ἀκτίνες τοῦ ἥλιου· καὶ θὰ τὶς γνωρίσεις
τὶς ἀκτίνες αὐτές, τώρα ποὺ θὰ κατεβεῖς στὶς μεγάλες πεδιάδες.
”Ω ἀδελφέ μου Ζαρατούστρα, ἔσù ὁ ἕδιος δίδαξες ἀλλοτε τὴν
ἀνισότητα· πρέπει νὰ γίνεις ἡ ζωντανὴ ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας
ποὺ μὲ τόσο πεῖσμα δίδασκες. Πρέπει νὰ πληρώσεις γιὰ ὅσα
ἔλεγες καὶ γιὰ ὅσα ἔκανες ως τὰ χτές· μόνον ἔτσι θὰ γίνεις διαφο-
ρετικὸς ἀπ’ ὅτι ἥσουν ως τὰ χτές καὶ μάλιστα ως τὴ σημερινὴ
αὔγη. Μόνο τότε θὰ γίνεις ὁ ἄλλος Ζαρατούστρας, ὅταν
πληρώσεις, καὶ μάλιστα ἀκριβά, τὰ λάθη ἔκείνου ποὺ δὲ θέλεις
πιὰ νὰ είσαι. ’Αφοῦ, λοιπόν, δίδαξες τὴν ἀνισότητα, πρέπει νὰ

τὴν ὑποστεῖς τώρα κι' ἀπὸ τὴν ἀνάποδη. "Ως τὰ χτές τὴ χαιρόσουν ὡς ὁ μέγας Ζαρατούστρας, ὁ ἐλεύθερος καὶ πανίσχυρος· τώρα πρέπει νὰ τὴν ὑποστεῖς καὶ ὡς ἀνθρωπος ἀδύνατος, μικρὸς καὶ πεινασμένος. Γιὰ νὰ σὲ προπαιδεύσω γιὰ τὴ νέα σου ζωή, θὰ σὲ κάνω νὰ συνειδητοποιήσεις τὴν ἀνισότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὴ σχέση σου μὲ μένα, μὲ τὸν ἵσκιο σου : 'Εμένα, τὸν ἵσκιο σου, δὲ θὰ μὲ πιάσει ποτὲ ὁ ἥλιος, ἐνῶ ἔσενα θὰ σὲ πιάνει καὶ θὰ σὲ καίει· ἔγω, ἀν καὶ εἴμαι ὁ δικός σου ἵσκιος, θὰ σκεπάζω ἀδιάκοπα τὸν ἑαυτό μου καὶ ὅχι ἔσενα· ἔσενα δὲ θὰ σὲ σκεπάσω ποτέ μου ὅσο ζεῖς· ὁ ἵσκιος σου δὲ θάναι ποτὲ ἥ προστατευτικὴ σκιὰ γιὰ σένα!'

'Ο Ζαρατούστρας δέχθηκε τὰ λόγια αὐτὰ μὲ μεγάλη καὶ ὀδυνηρὴ κατανόηση· δέχθηκε νὰ ὑποταχθεῖ· δὲ μποροῦσε πιὰ νὰ κάμει ἄλλιῶς. 'Αφοῦ κοίταξε κάμπιση ὠρα τὸν ἵσκιο του ποὺ κάθε στιγμὴ ἄλλαζε καὶ γινόταν ἄλλος, εἶπε τ' ἀκόλουθα λόγια :

"Ἄσ γίνει τὸ θέλημά σου! Δὲν ἔχω τὴ δύναμη νὰ σοῦ ἀντισταθῶ. Είμαι ἀποφασισμένος γιὰ ὅλα!"

Προχώρησε λοιπόν, τοῦ λέει ὁ ἵσκιος· κατέβα ὅσο χρειάζεται ἀκόμα νὰ κατεβεῖς γιὰ νὰ φτάσεις στὶς μεγάλες πεδιάδες. Ξεκίνησε! 'Ο πρόδρομός σου, ὁ πιὸ ἀσχημός ἀνθρωπος τοῦ κόσμου, θάχει πιὰ ἀρκετὰ προχωρήσει, θάχει διαβεῖ τὴν τελευταία στροφὴ τοῦ δρόμου ποὺ σὲ χωρίζει ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωή, ἀπὸ τὶς μονότονες καὶ ἀτέλειωτες πεδιάδες. Σὲ συγχαίρω ποὺ κατάλαβες ὅτι, ἀν δὲν περνοῦσε ἄλλος πρὶν ἀπὸ σένα, ὁ δρόμος σου δὲν θάταν ἐλεύθερος καὶ ἀνοιχτός· τὸ δρόμο σου, προχωρώντας μπροστὰ ἀπὸ σένα, ἔπειτε νὰ τὸν ἀνοίξεις ἄλλος. Μάθε νὰ είσαι πάντα ὁ ἐπόμενος!"

Καὶ ὁ Ζαρατούστρας ἔχασε τὴν ἐπαφή του μὲ τὸν ἵσκιο του. 'Η συνομιλία εἶχε λήξει. Καὶ ἀρχισε πάλι ἥ πορεία τοῦ Ζαρατούστρα πρὸς τὶς μεγάλες πεδιάδες τῆς ζωῆς.

9.

'Ο Ζαρατούστρας πείνασε· τὸ μοναδικὸν ἄρτο ποὺ εἶχε πάρει μαζί του τὸν εἶχε προσφέρει στὸν Πάπα. 'Ο Ζαρατούστρας δίψασε· τὸ κομμάτι τοῦ δρόμου, ὃπου βρισκόταν τώρα, ἥταν ἡ ξερὴ καὶ οὐδέτερη ζώνη ποὺ χωρίζει τὶς ρεμματιές καὶ τοὺς καταρράκτες τοῦ βουνοῦ του ἀπὸ τὶς πεδιάδες καὶ τ' ἀρδευτικά ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Τὴν οὐδέτερη αὐτὴ ζώνη εἶχε φροντίσει

ἄλλοτε ὁ ἴδιος νὰ τὴν παρεμβάλει μὲ τὴ φαντασία του ἀνάμεσα στὸ βουνό του καὶ στὶς μεγάλες πεδιάδες· ἄλλοτε τοῦ χρειαζόταν γιὰ νὰ μὴν ἀποφασίζουν εὔκολα οἱ ἄλλοι νὰ πλησιάσουν τὸ βουνό του. Τώρα, ἡ οὐδέτερη αὐτὴ ζώνη κατάντησε νάναι γιὰ τὸν ἴδιον ἔνας μεγάλος κίνδυνος. Ἡ δίψα του ἦταν μεγάλη. Πῶς θὰ περνοῦσε τὴν οὐδέτερη ζώνη τοῦ κόσμου;

‘Ο Ζαρατούστρας στάθηκε, σκούπτισε τὸ μέτωπό του ποὺ ἦταν ἰδρωμένο, κοίταξε πέρα, κοίταξε καὶ μέσα του ἀναζητώντας λύση, καὶ εἶπε στὸν πεινασμένο καὶ διψασμένον ἑαυτό του:

Πείναγε καὶ δίψαγε ὅσο θέλεις. Δὲ θὰ σοῦ δώσω οὔτε ψωμί, οὔτε νερό. Δὲ θὰ σοῦ δώσω ψωμὶ καὶ νερό, ὅχι γιατὶ δὲν ἔχω νὰ σοῦ δώσω — αὐτὸς εἶναι δευτερεύον —, ἄλλὰ γιατὶ δὲ θέλω νὰ σοῦ δώσω. Καὶ ἂν ἀκόμα εἶχα ψωμὶ στὸ σάκκο μου, δὲ θὰ σοῦδιναι νὰ φᾶς· καὶ ἂν ἀκόμα εἶχα νερὸ στὸ παγούρι μου, δὲ θὰ σοῦδιναι νὰ πιεῖς. Θέλω νὰ περάσεις ἀπὸ τὴ δοκιμασία τῆς πείνας καὶ τῆς δίψας. Θάκουσες, βέβαια, τὴ φήμη ποὺ λέει πώς κάποιος — δὲ θυμάμαι ποιὸς — βγῆκε στὴν ἔρημο καὶ, ἀφοῦ νήστεψε σαράντα μέρες καὶ σαράντα νύχτες, πείνασε. Χωρὶς ἄλλο, θὰ δίψασε ἐπίσης, ἂν καὶ τὴ δίψα του τὴν ἀποσιώπησε ἡ φήμη. Καὶ μιὰ πτονηρὴ φωνὴ τὸν πείραξε καὶ τοῦ εἶπε ὅτι στὸ χέρι του εἶναι νὰ μεταβάλει τοὺς λίθους σὲ ἄρτους. ‘Ωστόσο, ὁ ἄγνωστος αὐτὸς — δὲ θυμάμαι τ’ ὄνομά του — δὲ θέλησε νὰ ὑποκύψει στὸν πειρασμό. “Αν καὶ πεινασμένος, δὲν ἄλλαξε τὴ φύση τῶν λιθων· δὲν τοὺς ἔκαμε ἄρτους. ’Αργότερα — ἔτσι λέει ἡ φήμη — σπλαχνίσθηκε τὸν ὄχλο ποὺ εἶχε τρεῖς μέρες νὰ φάει καὶ μὲ πέντε ἄρτους ἔθρεψε πέντε χιλιάδες ἀνθρώπους. Γιὰ τὸν ὄχλο μπόρεσε καὶ θέλησε νὰ κάνει τοὺς λίθους νὰ γίνουν ἄρτοι· γιὰ τὸν ἑαυτό του ὅχι. ”Ετσι κ’ ἐσὺ ποὺ εἶσαι ὁ ἑαυτός μου, ὁ ἑαυτός μου ποὺ τὸ ραδὸν ἀγεννιέται μέσ’ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα, μὴν περιμένεις νὰ σοῦ δώσω ἄρτους καὶ νερό. ‘Ο ὄχλος δὲν πρέπει νὰ πεινάει καὶ νὰ διψάει· ἐσὺ πρέπει καὶ νὰ πεινᾶς καὶ νὰ διψᾶς.

Τέτοια λόγια εἶπε ὁ Ζαρατούστρας στὸν ἑαυτό του, καὶ ξαφνικὰ αἰσθάνθηκε βαρὺ τὸ σακκίδιο καὶ τὸ παγούρι του. ’Ανοίγει τὸ σακκίδιο: τρεῖς ἄρτοι βρίσκονται μέσα. Ξεβουλώνει τὸ παγούρι: ἦταν γεμάτο νερό. ‘Ο Ζαρατούστρας ἀπόρησε. Πῶς βρέθηκαν οἱ ἄρτοι στὸ ἀδειανὸ σακκίδιο; Πῶς βρέθηκε νερὸ στὸ παγούρι πού, φεύγοντας ἀπὸ τὴν κορυφὴ του, εἶχε ξεχάσει νὰ τὸ γεμίσει;

· Η πεῖνα τοῦ Ζαρατούστρα καὶ ἡ δίψα του ἔγιναν ἀκόμα
· ἐντονώτερες καὶ ἀκόμα πιὸ βασανιστικὲς στὸ ἀντίκρυσμα τῶν
· ἄρτων καὶ τοῦ νεροῦ.

Καὶ ρώτησε ὁ Ζαρατούστρας τὸν ἑαυτό του : "Ἐχω, τάχα,
τὸ δικαίωμα ν' ἀφήσω τὸ θαῦμα νᾶναι περιττό ;" Ἐχω τὸ δι-
καίωμα ν' ἀρνηθῶ νὰ σωθῶ μὲ τὸ θαῦμα ποὺ ἔγινε γιὰ μένα ;

Κ' ἥταν ἔτοιμος ὁ Ζαρατούστρας νὰ φέρει τὸ παγούρι στὰ
χεῖλη του καὶ νὰ δαγκώσει τὸν ἔναν ἀπὸ τοὺς ἄρτους. Ὡστόσο,
κάτι — κάποια σκέψη δυνατότερη ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὴ δίψα
του — τὸν σταμάτησε. Καὶ εἶπε στὸν ἑαυτό του :

Μήπως δὲν ἔγινε τὸ θαῦμα γιὰ μένα ; Μήπως μπῆκαν οἱ ἄρτοι
στὸ σακκίδιο καὶ τὸ νερὸ στὸ παγούρι μου μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ
γίνει βαρύτερο τὸ φορτίο μου ;

· Η σκέψη αὐτὴ ἔκαμε τὴν πεῖνα τοῦ Ζαρατούστρα καὶ τὴ
δίψα του νὰ μειωθοῦν. Καὶ τοῦ φάνηκε περίεργο ὅτι μειώθηκαν
ἡ πεῖνα του καὶ ἡ δίψα του. Καὶ εἶπε στὸν ἑαυτό του :

Φαίνεται ὅτι δὲ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος μόνον ἐπ' ἄρτῳ καὶ δὲν ξε-
διψάει μόνο μὲ τὸ νερό. Πρὸν βρεθοῦν, ἄλλωστε, οἱ ἄρτοι μέσ' στὸ
σάκκο μου καὶ τὸ νερὸ μέσ' στὸ παγούρι μου, μόνος μου σκέ-
φθηκα ὅτι εἶναι δευτερεῦον τὸ νὰ μὴν ἔχεις ψωμὶ ὅταν πεινᾶς,
καὶ νερὸ ὅταν διψᾶς. Τὸ πρῶτο καὶ κύριο εἶναι νὰ μὴ θέλεις ἐσὺ
ὁ ἕδιος νὰ χορτάσεις καὶ νὰ ξεδιψάσεις. Καὶ ίδού ὅτι τώρα ἔχω
ψωμὶ καί, ἐνῶ πεινάω, δὲ θέλω νὰ τ' ἀγγίσω καὶ ἔχω νερὸ καί,
ἐνῶ διψάω, δὲ θέλω νὰ τὸ πιῶ. "Ετσι μειώνεται ἡ πεῖνα μου καὶ ἡ
δίψα μου χωρὶς νὰ φάω καὶ χωρὶς νὰ πιῶ. Αὐτὸ πρέπει νὰ ση-
μαίνει κάτι· αὐτὸ μοῦ ἀνοίγει τὸ δρόμο μέσ' ἀπὸ τὴν οὐδέτερη
αὐτὴ ζώνη ποὺ χωρίζει τὸ βουνό μου ἀπὸ τὶς μεγάλες πεδιάδες.
"Ας διασχίσω, λοιπόν, τὴν οὐδέτερη ζώνη· θαρρῶ πώς δὲν πει-
νάω καὶ δὲ διψάω πιὰ διόλου.

10

· Η οὐδέτερη ζώνη τοῦ κόσμου δὲν ἥταν οὔτε βουνό, οὔτε
πεδιάδα· ἥταν κάτι ποὺ ἔμοιαζε μὲ ἔρημο· ἥταν ἡ ψυχικὴ καὶ
πνευματικὴ ἔρημος τοῦ κόσμου. Ὁ ἕδιος ὁ Ζαρατούστρας τὴν
εἶχε πλάσει στὴ φαντασία του· τὴν εἶχε σκεφθεῖ σὰ μιὰ παγίδα
γιὰ ὅσους θὰ τολμοῦσαν νὰ πλησιάσουν τὸ βουνό του. Καὶ τώρα
τὴ βρῆκε μπροστά του, κι' ἀς ἥταν μόνο πλάσμα τῆς φαντασίας.
Κάτι ἤξερε ὁ ἕσκιος του ποὺ τοῦ εἶπε ὅτι θὰ τηλήρωνε γιὰ ὅσα

ἔλεγε καὶ γιὰ ὅσα ἔκανε ὡς τὰ χτές· θὰ πλήρωνε ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας του.

Ἄφοῦ ξέχασε ὁ Ζαρατούστρας τὴν πεῖνα του καὶ τὴ δίψα του, ἀρχισε νὰ διασχίζει τὴν οὐδέτερη ζώνη τοῦ κόσμου.

Πόσες ὥρες θὰ κάνω νὰ τὴ διασχίσω; Μήπως χρειασθοῦν μέρες; Μήπως χρειασθεῖ ὄλόκληρη ζωὴ; "Αν χρειασθεῖ ὄλόκληρη ζωὴ, ἐγὼ δὲν ἔχω πιὰ μπροστά μου ζωὴ ὅλοκληρη. "Ο, τι μοῦ ἀπομένει, εἶναι μονάχα ἕνα ὑπόλοιπο ζωῆς.

Κι' ἀφοῦ ξεκίνησε ὁ Ζαρατούστρας, ἀρχίζοντας νὰ διασχίζει τὴν οὐδέτερη ζώνη τοῦ κόσμου, μιὰ πονηρὴ φωνὴ ποὺ βγῆκε ἀπὸ κάπου, ἵσως ἀπὸ μέσα του, τοῦ λέει:

"Ω Ζαρατούστρα! "Αν θέλεις, μπορεῖς νὰ διασχίσεις τὴ φοβερὴ αὔτὴ ἔρημο μέσα σὲ δυὸ μονάχα ὥρες. "Αν, ὅμως, δὲ θέλεις, τότε θὰ χρειασθεῖς δεκατρεῖς μέρες καὶ τριπλάσιες νύχτες γιὰ νὰ τὴ διασχίσεις.

'Ο Ζαρατούστρας ἀπόρησε. Δὲ μποροῦσε νὰ καταλάβει τί νόημα εἶχαν τὰ λόγια ποὺ ἤκουσε. Γιατί νὰ μὴ θέλει νὰ διασχίσει τὴν ἔρημο σὲ δυὸ ὥρες; Ἀφοῦ ἡ φωνὴ, ποὺ ἀκούστηκε, δὲν τοῦ ζητοῦσε κανένα ἀντάλλαγμα — ἀντάλλαγμα ἀπαράδεκτο καὶ ἀθέμιτο —, γιατί νὰ προτιμήσει νὰ κάνει δεκατρεῖς μέρες καὶ τριπλάσιες νύχτες γιὰ νὰ διασχίσει τὴν ἔρημο, καὶ νὰ μὴν ἀρκεσθεῖ σὲ πορεία δυὸ μονάχα ώρῶν; 'Ο Ζαρατούστρας ἀπόρησε.

Ποῦθε ἦρθε ἡ φωνὴ ποὺ ἤκουσα; — εἶπε στὸν ἑαυτό του. Πρέπει νὰ ἦρθε ἡ ἀπὸ πολὺ μακριὰ ἡ ἀπὸ μέσα μου. Κοντά μου καὶ γύρω μου δὲν ὑπάρχει κανένας. Πρέπει ἀπὸ πολὺ μακριὰ ἡ ἀπὸ μέσα μου νὰ ἦρθε ἡ παράξενη αὔτὴ φωνὴ. Καὶ τί μοῦ προτείνει ἡ φωνὴ αὕτη; Ποιὸ εἶναι τὸ δίλημμα ποὺ μοῦ θέτει; "Αν τὸ θελήσω — ἔτσι μοῦ λέει —, μπορῶ νὰ διασχίσω τὴ φοβερὴ αὔτὴ ἔρημο σὲ δυὸ ὥρες. "Αν δὲν τὸ θελήσω, θὰ χρειαστῶ δεκατρεῖς μέρες καὶ τριπλάσιες νύχτες. Γιὰ νὰ μὴ θελήσω τὸ πρῶτο, πρέπει νὰ θελήσω τὸ δεύτερο. Θέληση χρειάζεται καὶ γιὰ τὸ ἕνα καὶ γιὰ τὸ ἄλλο. Θέληση χωρὶς νόημα διαφορᾶς. Θέληση χωρὶς δίλημμα. Γιὰ νὰ θελήσω νὰ διασχίσω τὴν ἔρημο σὲ δυὸ ὥρες, ἀρα μὲ τὸ λιγώτερο δυνατὸ κόπο καὶ ἰδρώτα, δὲ μοῦ ζητάει ἡ φωνὴ ποὺ ἤκουσα οὔτε νὰ πουλήσω τὴν ψυχή μου στὸ Σατανᾶ, οὔτε νὰ ζήσω λιγώτερο ἀπ' ὅ, τι εἶναι γραφτό μου νὰ ζήσω. 'Υπάρχει, ἄλλωστε, ὁ Σατανᾶς; "Αν ὑπῆρχε, θάπρεπε νὰ τὸν εἶχα γνωρίσει ὡς τὰ χτές, θάπρεπε νὰ τὸν εἶχα ἀντικρύστει

ἀπὸ τὴν κορυφὴν μου ἐκτός, βέβαια, ἃν τίμουν ἔγὼ ὁ Ἰδιος ὁ Σατανᾶς, πρῶτη ποὺ δὲν ἀποκλείεται διόλου νάναι ἀλήθεια. Σάμπως τίξερα ἔγὼ ὁ Ἰδιος τὸν ἑαυτό μου;

Καὶ ὁ Ζαρατούστρας ἔξακολούθησε ὅδοιπορώντας καὶ ἀπορώντας:

Μπορεῖ, τάχα, νὰ θεωρηθεῖ ὅδοιπορία τὸ περπάτημά μου αὐτό; — εἶπε στὸν ἑαυτό του ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἐμπρός μου ὁ δός, πῶς μπορεῖ νὰ ὅδοιπορῶ;

Πραγματικά, ὁ Ζαρατούστρας εἶχε φτάσει κάπου ὅπου δὲν ὑπῆρχε οὔτε δρόμος, οὔτε χῶρος, οὔτε κατεύθυνση, οὔτε ὄρίζων· τὸ κάπου αὐτὸν ἔμοιαζε σὰ νὰ μὴν ἦταν πουθενά.

Εἶναι, τάχα, ἀνάγκη νὰ κουράζομαι περπατώντας γιὰ νὰ διασχίσω ἔνα χῶρο ποὺ δὲν ὑπάρχει πουθενά; Μήπως μπορῶ νὰ τὸν διασχίσω μένοντας ἀκίνητος;

Στὸ ἔρωτημα αὐτὸν ὑποκίνησε τὸν Ζαρατούστρα ἡ περίεργη φωνὴ ποὺ ἔρχόταν ἀπὸ πολὺ μακριὰ ἡ ἀπὸ μέσα του. Καὶ τοῦ εἶπε ἡ φωνή:

Θάσσαι πολὺ ἀνόητος ἃν κουραστεῖς περπατώντας, τὴν στιγμὴν ποὺ καὶ ἀκίνητος — ἃν θές καὶ ξαπλωμένος, κοιτάζοντας τὸ μηδέν — μπορεῖς νὰ διασχίσεις τὸν ἀνύπαρκτο αὐτὸν χῶρο τῆς ἐρήμου. Διάλεξε, λοιπόν, γρήγορα. Μοῦ χρωστᾶς ἀπάντησῃ καὶ στὸ προηγούμενο ἔρωτημα. "Ἄν θέλεις, μπορεῖς σὲ δυὸ μονάχα ωρεῖς — καὶ μάλιστα χωρὶς νὰ βαδίζεις, μένοντας ξαπλωμένος — νὰ διασχίσεις τὸν ἔρημο. ἃν πάλι δὲ θέλεις, θὰ χρειαστεῖς δεκατρεῖς μέρες καὶ τριπλάσιες νύχτες, καὶ θὰ πρέπει νὰ περπατήσεις, νὰ κουραστεῖς, νὰ ἔξαντληθεῖς!"

Τὸ δίλημμα ἦταν ἀμεσο καὶ φοβερό. Ὁ Ζαρατούστρας ἔπρεπε νὰ διαλέξει. Ἀλλὰ ποιὰ ἔπρεπε νάναι τὰ κριτήρια τῆς ἐκλογῆς; Ποῦ ἔπρεπε νὰ βασισθεῖ ἡ ἀπόφαση ποὺ θάπαιρνε;

Ξαφνικά, ἡ σκέψη του φωτίστηκε· κάποια ἥρεμη ἀποκάλυψη ἔγινε μέσα του· κάποια ἀλήθεια ἀποκαλύφθηκε μέσα του, κάποια ἀπὸ κεῖνες ποὺ δὲ βασίζονται σ' ἐπιχειρήματα καὶ ἀποδείξεις, ἀλλὰ ποὺ δὲν εἶναι οὔτε αὐταπόδεικτες· κάποια ἀπὸ τὶς ἀλήθειες ἐκεῖνες ποὺ δὲν ὑπάρχουν παρὰ μόνο ἃν τὶς βρεῖς· καὶ ποὺ τὶς βρίσκεις χωρὶς νὰ τὶς ζητήσεις, χωρὶς νὰ ἐρευνήσεις. Καὶ εἶπε ὁ Ζαρατούστρας στὸν ἑαυτό του:

Δὲ θέλω νὰ διασχίσω τὴν ἔρημο σὲ δυὸ ωρεῖς· εἶναι πολὺ λίγες οἱ δυὸ ωρεῖς· ὁ κόπος θάναι πολὺ μικρός. Θέλω νὰ διασχίσω

τὴν ἔρημο σὲ δεκατρεῖς μέρες καὶ τριπλάσιες νύχτες. Καὶ δὲ θέλω νὰ τὴ διασχίσω μένοντας ἀκίνητος καὶ ξαπλωμένος. Θέλω νὰ τὴ διασχίσω περπατώντας, δύοιπορώντας, μοχθώντας, ἴδρωντας.

"Ετσι πῆρε ὁ Ζαρατούστρας τὴν κρίσιμη ἀπόφαση. Ἀλλὰ καὶ πάλι ἡ περίεργη καὶ πονηρή φωνὴ ἀκούστηκε· τώρα ὅμως ἀκούστηκε λιγότερο καθαρή, γιατὶ εἶχε χάσει κάτι ἀπὸ τὸν ἥχο της· καὶ τοῦ εἶπε ἡ περίεργη φωνὴ ποὺ ἐρχόταν ἀπὸ πολὺ μακριὰ ἢ ἀπὸ μέσα του:

'Αφοῦ πῆρες τὴν ἀπόφασή σου, δὲ μπορῶ νὰ σοῦ ἐπιβάλω νὰ τὴν ἀλλάξεις· δικαίωμά σου ἦταν νὰ κάνεις ὅτι θέλεις, ἀκόμα καὶ ὅτι δὲν σὲ συμφέρει. 'Ωστόσο, μέσ' στὴν ἵδια τὴν ἀπόφαση ποὺ πῆρες ὑπάρχει ἀκόμα ἐνα περιθώριο ἐκλογῆς: "Αν θέλεις, στὸ χέρι σου εἶναι νὰ βαδίζεις μόνο ὅσο εἶναι φῶς καὶ μέρα· τὸ ἴδιο κάνει ὃν βαδίσεις μόνο καὶ μόνο τὶς δεκατρεῖς μέρες — ἔτσι μπορεῖς νὰ κοιμᾶσαι καὶ νὰ ξεκουράζεσαι, ἀνακτώντας δυνάμεις — καὶ τὸ ἴδιο ὃν βαδίζεις ἀδιάκοπα δεκατρεῖς μέρες καὶ τριπλάσιες νύχτες. "Ετσι κι' ἀλλιῶς θὰ τὴ διασχίσεις τὴν ἔρημο. Διάλεξε, λοιπόν, τί σὲ συμφέρει πιὸ πολύ.

'Ο Ζαρατούστρας δὲν εἶχε φαντασθεῖ ὅτι ὑπάρχει καὶ τὸ δίλημμα αὐτό. Χωρὶς ν' ἀνακόψει τὴν πορεία του, προσπάθησε νὰ σταθμίσει τὰ ὑπέρ καὶ τὰ κατά. Καὶ δὲ χρειάστηκε πολλὴ ὥρα γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει καὶ τὸ δίλημμα αὐτό· εἶχε ἀρχίσει νὰ συνθίζει τὰ διλήμματα ποὺ λύνονται χωρὶς κριτήρια συλληπτά. Καὶ εἶπε στὸν ἑαυτό του ὁ Ζαρατούστρας:

Δὲ θέλω νὰ διασχίσω τὴν ἔρημο περπατώντας μόνο δεκατρεῖς μέρες· θέλω νὰ τὴ διασχίσω περπατώντας ἀδιάκοπα δεκατρεῖς μέρες καὶ τριπλάσιες νύχτες.

Καὶ κάτι μέσα του νικήθηκε ποὺ δὲν ἦταν δικό του· δὲ νικήθηκε ὁ ἑαυτός του, ἀλλὰ κάτι ἄλλο ποὺ ἦταν μὲσα στὸν ἑαυτό του. Καὶ μὲ αὐτονόητο τρόπο ἐξακολούθησε νὰ βαδίζει.

11

Εἶχαν περάσει οἱ μισὲς μέρες (ἀκόμα καὶ τὸν ἀριθμὸ δεκατρία, στὸν ἔρημο αὐτὸ χῶρο, τὸν ἔκοβε στὴ μέση ἐνας ἀκέραιος ἀριθμός), εἶχαν περάσει καὶ οἱ μισὲς ἀπὸ τὶς τριπλάσιες νύχτες (ἀκόμα κι' αὐτὲς τὶς χώρισε στὴ μέση ἐνας ἀκέραιος ἀριθμός), ὅταν ἔγινε κάτι ποὺ ἦταν δύσκολο νὰ δικαιολογηθεῖ φυσικά καὶ

λογικά· ὁ Ζαρατούστρας — σὲ μιὰ στιγμὴ ποὺ θάλεγε κανένας
ὅτι δὲν ἦταν οὔτε μέρα οὔτε νύχτα — βρέθηκε μπροστά σ' ἓνα
σταυροδρόμι.

Πῶς, ὅμως, μπορεῖ νὰ ὑπάρχει σταυροδρόμι ὅπου δὲν ὑπάρ-
χουν διόλου δρόμοι ; — σκέφθηκε ὁ Ζαρατούστρας.

‘Η ἀπορία τοῦ Ζαρατούστρα ἦταν μεγάλη.’ Ετριψε τὰ μάτια
του καὶ ξανακοίταξε μπροστά του, πίσω του, γύρω του· καὶ
πάλι, ὅμως, διαπίστωσε ὅτι οὔτε καν τὰ βήματά του δὲν εἶχαν
ἀνοίξει δρόμο· ἂν καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του ἦταν κάτι ποὺ
ἔμοιαζε μὲ τὴν σῆμα τῆς ἐρήμου, ώστόσο τὰ βήματά του δὲν εἶχαν
ἀφήσει οὔτε καν ἵχνη· μολοντοῦτο, ὁ Ζαρατούστρας βρισκόταν
μπροστά σὲ σταυροδρόμι. Τὸ πρᾶγμα ἦταν ὅλοφάνερο· τὸ σταυ-
ροδρόμι δὲ μποροῦσε νὰ τὸ ἀποφύγει· ἔπρεπε νὰ διαλέξει ἀνά-
μεσα σὲ δυό δρόμους ποὺ δὲν ὑπῆρχαν καὶ ποὺ ώστόσο διασταυ-
ρώνυμανταν.

Μήπως ἦταν τέτοιο τὸ σταυροδρόμι ποὺ μπροστά του
βρέθηκε μιὰ μέρα ὁ Ἡρακλῆς ; — σκέφθηκε ὁ Ζαρατούστρας.
Καὶ, μιλώντας στὸν ἑαυτό του, πρόσθεσε: ‘Ἐγὼ δὲν εἴμαι Ἡρα-
κλῆς· ὡς τὰ χτές ἥμουν κάτι πολὺ περισσότερο ἀπὸ Ἡρακλῆς·
σήμερα εἴμαι κάτι πολὺ λιγώτερο, σήμερα εἴμαι πιὸ ἀδύνατος κι'
ἀπὸ τὸν πιὸ ἀδύνατο ἄνθρωπο. Τί πρέπει νὰ κάμω ; Πῶς μπορῶ
νὰ λύσω τὸ πρόβλημα ποὺ μόνον ὁ Ἡρακλῆς μπόρεσε νὰ λύσει ;

Τότε ἀκούστηκε καὶ πάλι ἡ παράξενη καὶ πονηρή φωνή.
Καὶ τοῦ εἶπε ἡ φωνή :

“Αν θέλεις, μπορεῖς νὰ σαι ὁ Ἡρακλῆς. Στὸ χέρι σου εἶναι
νὰ σαι· φτάνει νὰ ἐκπληρώσεις ἔναν ἀπλούστατο καὶ ἀνετο ὅρο :
Μπορεῖς εὐκολώτατα νὰ σαι ἐσὺ ὁ Ἡρακλῆς, ἂν μπροστά στὸ
σταυροδρόμι τοῦτο κάνεις ἐκλογὴ ἀντίθετη ἀπὸ κείνη ποὺ εἶχε
κάμει ἄλλοτε ὁ Ἡρακλῆς. ”Αν θελήσεις νὰ κάνεις τὴν ἀντίθετη
ἐκλογή, θὰ σκοτώσεις κ' ἐσὺ τὸν λέοντα τῆς Νεμέας καὶ τὴν Λερ-
ναία οὐδρα, τὴν τελευταία χωρὶς καν τὴ βοήθεια τοῦ Ἰολάου,
θὰ συλλάβεις ζωντανή τὴν Ἱερὴ ἐλαφίνα χωρὶς καν νὰ θυμώσει ἡ
Ἄρτεμις, θὰ νικήσεις τὴν Ἰππολύτη ἀφαιρώντας τὸ ζωστήρα της,
θὰ κλέψεις τὰ χρυσὰ μῆλα τῶν Ἐσπερίδων, θὰ λύσεις τὰ δεσμὰ
τοῦ Προμηθέα, θὰ ξανακάνεις ὅλους τοὺς ἀθλους τοῦ Ἡρακλῆ, κι'
ἄκομα πιὸ πολλούς, θὰ δοξασθεῖς περισσότερο κι' ἀπὸ τὸν
Ἡρακλῆ καὶ θὰ ἐπισκιάσεις κι' αὐτὸν τὸν ἥλιο, θὰ κοιμη-
θεῖς, σὰ νὰ σουν μόνο δεκαοχτὼ χρονῶν, καὶ μὲ τὶς πενήντα

θυγατέρες τοῦ Θεσπίου, καὶ ἀντὶ νὰ γίνεις, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς,
ὁ δοῦλος τῆς Ὀμφάλης, θὰ γίνει ἡ Ὀμφάλη δική σου σκλάβα.
Ναί, Ζαρατούστρα· στὸ χέρι σου εῖναι νάσαι ὁ Ἡρακλῆς· ἂν τὸ
θελήσεις, θὰ γίνεις μάλιστα ἀναδρομικὰ ἐσὺ ὁ ἴδιος γόνος θεῶν.
Ω Ζαρατούστρα, ἔφτασε ἡ πιὸ μεγάλη σου στιγμὴ· δὲ χρειά-
ζεται παρὰ μόνο μιὰ μικρὴ ἀπόφαση γιὰ τὴ μεγάλη σου στιγμή·
διάλεξε· σὲ μιὰ στιγμὴ μπορεῖ νὰ γίνεις δυνατότερος κι' ἀπὸ τὸν
Ἡρακλῆ.

Ο Ζαρατούστρας δὲν ταλαντεύθηκε. Ἀφοῦ ἡ στιγμὴ ἦταν
μεγάλη, δὲ μποροῦσε ἡ ἀπόφασή του νάναι μικρή· ἔπρεπε καὶ ἡ
ἀπόφαση νάναι μεγάλη. Προτοῦ νικήσει τὸν πρῶτο μεγάλο πει-
ρασμό, τὸν πειρασμὸ τῆς πείνας καὶ τῆς δίψας, εἶχε περάσει κι'
ἀπὸ στάδια δισταγμοῦ. Προτοῦ νικήσει τὸ δεύτερο, ἀπόφασί-
ζοντας νὰ κάνει δεκατρεῖς μέρες καὶ τριπλάσιες νύχτες γιὰ νὰ
διασχίσει, χωρὶς σταθμὸ καὶ ἀνάπταυση, τὴ φοβερὴ ἔρημο, ταλαν-
τεύθηκε ἐπίσης κάπως, ἀλλὰ λιγώτερο. Ἀντιμετωπίζοντας τώρα
τὸν τρίτο πειρασμό, τὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλους, δὲ διστασε οὔτε
στιγμή, δὲν ταλαντεύθηκε διόλου. Καὶ εἶπε μὲν ἥρεμη καὶ ἀποφα-
σιστική φωνή :

"Υπαγε, σατανᾶ.

12

Ἐτσι, ὁ Ζαρατούστρας δὲν ἔγινε Ἡρακλῆς. Προτίμησε,
μπροστὰ στὸ σταυροδρόμι, νὰ διαλέξει τὸ δρόμο ποὺ εἶχε δια-
λέξει καὶ ὁ Ἡρακλῆς, χωρὶς νὰ γίνει Ἡρακλῆς· τὴ μεγάλη
ἐκλογὴ τὴν ἔκαμε τὴ στιγμὴ ἐκείνη σὰν ὁ πιὸ ἀδύνατος ἀνθρωπος
τοῦ κόσμου. Καὶ ἡ παράξενη καὶ πονηρὴ φωνή, ποὺ εἶχε ρθεῖ
ἀπὸ πολὺ μακριὰ ἢ ἀπὸ μέσα του, δὲν ἔγινε ξανακούστηκε· χάθηκε
γιὰ πάντα· ἐνῶ χανόταν, ὁ Ζαρατούστρας εἶχε τὴν ἐντύπωση
πώς κάπου πέρα ἢ μέσα του ἔσβηνε ἡ φωνὴ ἐνὸς κορακιοῦ
ποὺ ξεψυχοῦσε.

Καὶ ὁ Ζαρατούστρας ἔξακολούθησε τὴν πορεία του, βέβαιος
πιὰ ὅτι θάφτανε στὸ τέρμα. Τώρα πιὰ ἥξερε πώς καὶ ποιος
ἦταν· μέσα στὴν οὐδέτερη ζώνη τοῦ κόσμου, στὴν ίδιότυπη αὐτὴ
ἔρημο, εἶχε — χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ καταλάβει τίποτε — ξαναπλασθεῖ·
δὲν ἦταν πιὰ ὁ χτεσινὸς Ζαρατούστρας· ἦταν ἥδη, πρὶν ἔρθει
κἄν ἡ αὔριον, ὁ αὔριανός. Ναί, ἦταν ἥδη ὁ αὔριανός. Ἀλλὰ
δὲν ἥξερε ἀκόμα ποιὸς τὸν ἔπλασε ξανά· ωστόσο, ἡ ἄγνοια ποὺ

τὸν κατεῖχε ἥταν ἀθώα, παιδική· δὲν ἥταν περιφρόνηση τοῦ "Αγνωστου· ἥταν ἀπλὴ ἄγνοια τοῦ "Αγνωστου.

13

Μιὰ μέρα πρὶν περάσουν οἱ δεκατρεῖς μέρες, καὶ δυὸς νύχτες πρὶν περάσουν οἱ τριανταεννιάκης νύχτες ποὺ ἥταν ἀναγκαῖες γιὰ νὰ διασχίσει τὴν οὐδέτερη ζώνη τοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ προσθεν ἀνὰ φτάσει κἀποτελεῖται ὁ Ζαρατούστρας ἐναντίον τοῦ θεοῦ. Τί νάταν τάχα; "Ηταν τὴν ὕρα τοῦ δειλινοῦ. Γιὰ πρώτη φορά, μόστερ' ἀπὸ τόσες μέρες καὶ νύχτες, εἶχε ἀρχίσει νὰ ξεχωρίζει γύρω του τὸν ὄριζοντα. Γιὰ πρώτη φορά, ἀφότου μπήκε στὴν οὐδέτερη ζώνη τοῦ κόσμου, ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἡμέρα στὴ νύχτα δὲν ἥταν ἀπότομη, καὶ κάποιο ἥλιοβασίλεμα εἶχε σημειωθεῖ ποὺ εἶχε δώσει ἐνα περίεργο μῶβ χρῶμα στὴν ἀόρατη καὶ μακρυνὴ ἀκόμα ἄκρη τῆς ἑρήμου. Καὶ πρὸς τὴν διεύθυνση ἐκείνη, μὲ φόντο τὸ περίεργο μῶβ χρῶμα τοῦ ὄριζοντα, διακρίνει ὁ Ζαρατούστρας ἀξαφνα δυὸς καβαλάρηδες ποὺ τὸν ἀλογά τους, μὲ σκυμμένα τὰ κεφάλια, προχωροῦσαν ἀργά καὶ κουρασμένα. Ἐνῶ, ὅμως, τὰ κεφάλια τῶν ἀλόγων ἥταν σκυμμένα, τὰ κεφάλια καὶ τὰ κορμιὰ τῶν ἵππεων — τώρα κατάφερε νὰ τοὺς διακρίνει καθαρότερα — ἥταν ὀρθὰ καὶ ἀλύγιστα. Ναί, δὲν εἶναι κοινοὶ καβαλάρηδες, εἴπε μέσα του ὁ Ζαρατούστρας· εἶναι ἵππότες· καὶ εἶναι νέοι, νεώτεροι ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ἀνθρώπους· πῶς βρέθηκαν τάχα ἐδῶ; Καὶ πότε ξεκίνησαν; Μήπως βρίσκομαι ἀκόμα κ' ἔγὼ στὸν δέκατον τρίτο αἰώνα; "Ετσι ὅπως εἶναι ντυμένοι, μοιάζουν μὲ ἵππότες τοῦ δέκατου τρίτου ἢ δέκατου τέταρτου αἰώνα.

Τότε θυμήθηκε ὁ Ζαρατούστρας ἐνα θρύλο· τὸ θρύλο αὐτὸν τὸν εἶχε ξεχάσει στὴν κορυφὴ καὶ στὴ σπηλιά του, ὅπως εἶχε ξεχάσει πολλὰ ἄλλα πράγματα. Τώρα ποὺ ξαναπλάστηκε ὁ Ζαρατούστρας, ξαναγύρισε κάπως καὶ ἡ μνήμη τῶν παιδικῶν του χρόνων· καὶ θυμήθηκε τὸ θρύλο. 'Ο θρύλος ἔλεγε:

*Στὴν τελευταία σταυροφορία
δυὸς ἵππότες πήγαιναν πλάϊ - πλάϊ...
Ο ἕνας τὸν ἄλλον μὲ ἄγωνία
κοιτοῦσε· « δ δρόμος ποῦ μᾶς πάει »;*